

PRIVAATRECHT
IN HOOFDLIJNEN

Deel 1
Inleiding tot het recht

Rogier DE CORTE
Bertel DE GROOTE

Twaalfde herziene editie

Eerste editie: 1992
Tweede editie: 1994
Derde editie: 2000
Vierde editie: 2001
Vijfde editie: 2003
Zesde editie: 2005
Zevende editie: 2008
Achtste editie: 2010
Negende editie: 2011
Tiende editie: 2012
Elfde editie: 2014

De stof is bijgewerkt tot 1 augustus 2015.

Privaatrecht in hoofdlijnen. Deel 1. Inleiding tot het recht
Twaalfde herziene editie
Rogier de Corte en Bertel De Grootte

© 2015 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

Coverfoto © iStockphoto.com/Jaap Hart

ISBN 978-94-000-0635-5
D/2015/7849/128
NUR 822

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

VOORWOORD

De wetgever zit niet stil. Een jaar na de vorige editie is *Privaatrecht in hoofdlijnen* alweer toe aan verdere actualisering. De voorliggende nieuwe editie integreert de belangrijkste wijzigingen, vnl. op het vlak van het fiscaal recht en het familierecht. Het intellectuele-eigendomsrecht, het ICT-recht en de markt werden verder uitgediept en geactualiseerd. Ook het hoofdstuk over de rechtspersoon werd grondig herwerkt en aangepast.

Bijzondere erkentelijkheid gaat bij deze editie uit naar de volgende auteurs (in alfabetische volgorde), die vanuit hun vakgebied meewerkten aan deze editie:

- Diederik BRULOOT, docent UGent, Instituut Financieel Recht – de markt en rechtspersonen
- Sarah VAN BRÉE, assistent UGent Faculteit Economie, advocaat – fiscaal recht
- Johan VANDENDRIESSCHE, advocaat, gastprofessor UGent Faculteit Economie en Bedrijfskunde – ICT-recht en intellectuele rechten

Zoals bij de vorige editie werd ervoor geopteerd alle voorwoorden te behouden, waarbij het meest recente voorwoord eerst wordt vermeld. Op die manier krijgt de lezer een mooi overzicht van de wordingsgeschiedenis van het boek en tegelijk een inzicht in de juridische evolutie.

Gent 25 augustus 2015

Rogier DE CORTE
Bertel DE GROOTE

Vandaag, 25 augustus 2014, klokt het *Belgisch Staatsblad* af op 63.826 pagina's. Op 26 augustus 2013 telde het *Belgisch Staatsblad* 56.392 pagina's en op 27 augustus 2012 51.014.

Nummer 251 van de serie *wetgeving* van het *Publicatieblad van de Europese Unie* werd in 2012 gepubliceerd op 18 september, in 2013 op 21 september en dit jaar op 23 augustus.

De toenemende complexiteit van de samenleving lijkt de regelgever tot een zekere drift aan te zetten. Deze wetgevende ijver, in Belgische en in grensoverschrijdende context, brengt de houdbaarheidsdatum van een juridisch werk steeds dichterbij de verschij-

ningsdatum. Bijgevolg is een inleidend overzichtswerk als *Privaatrecht in hoofdlijnen*, omwille van de toevloed aan bronnen, een voortdurend *work in progress*.

De laatste jaren van de regeerperiode Di Rupo I zijn gekenmerkt door talrijke en ingrijpende wetgevende wijzigingen. De zesde staatshervorming, waartoe het Vlinderakkoord leidde, vertimmerd de Belgische constructie verder. De onder meer door schaalvergroting geïnspireerde hertekening van het gerechtelijk landschap brengt wijzigingen voor de procedure met zich mee waarvan de betekenis vandaag nog niet volledig duidelijk is. De patriarchale naamgeving is gewijzigd, het Wetboek Economisch Recht wordt volop uitgerold, de op 1 juni 2014 in werking getreden wet van 17 maart 2013 tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid schoeit het statuut van de onbekwamen op een nieuwe, bij voorkeur buitengerechtelijke leest enz. Een grondige actualisatie op korte termijn was dan ook nodig.

De nieuwe editie van *Privaatrecht in hoofdlijnen* wil de lezer de belangrijkste wijzigingen in het juridisch landschap signaleren.

Het bevattelijk en toegankelijk integreren van de talrijke wijzigingen in de diverse gebieden is niet enkel een monnikenwerk, maar vergt tevens grote deskundigheid in de betrokken juridische deelgebieden. Het is een werk waarvoor de auteurs moeten, of beter mogen, terugvallen op een aantal nauwgezette, gedreven en onderlegde collega-juristen.

Bij de actualisatie van het boek was de inzet en de deskundigheid van de volgende personen, die met hun specialisatiegebied als invalshoek aanpassingen suggereerden en nuttige opmerkingen formuleerden, van essentieel belang.

Karen BROECKX, raadsheer hof van beroep te Gent, hoofddocent – Faculteit rechtsgeleerdheid, UGent.

Martine DE BUSSCHER, raadsheer hof van beroep te Gent.

Catharina DEHULLU, docent – Faculteit Economie en Bedrijfskunde, UGent.

Frank JUDO, advocaat, vrijwillig wetenschappelijk medewerker aan het Instituut voor Constitutioneel Recht van de KU Leuven.

Bijzondere dank gaat uit naar Sarah VAN BRÉE (assistent – Faculteit Economie en Bedrijfskunde, UGent) en Anne-Sophie VERSWEYVELT (onderzoeksassistent – Instituut voor Sociaal Recht, KU Leuven), aangezien zij het werk in zijn geheel aan de belangrijkste juridische evoluties – complex zowel als talrijk – hebben getoetst en de noodzakelijke ingrepen hebben voorbereid om de wijzigingen, met aandacht voor zowel hun impact op het wezen van het rechtssysteem als voor de coherentie en de toegankelijkheid van het werk, in het boek te integreren.

Een aantal onder hen werken niet voor de eerste maal aan het boek mee. Het zijn vaste waarden geworden en hun loyale hulp en het prettige karakter van de samenwerking geven iedere actualisatie een vriendschappelijke tint.

Het actualiseren van een handboek als *Privaatrecht in hoofdlijnen*, waarvoor vakantieperiodes zich bij uitstek lenen en deadlines steeds te vroeg blijken te liggen, vergt ook een bijzonder engagement van de uitgever en het team dat de productie begeleidt. Dat dit boek bewijst dat het mogelijk is hard en tegelijk aangenaam samen te werken, mag hier niet onvermeld blijven.

Het bijwerken van een boek is, gelukkig maar, mensenwerk. Per definitie is het niet foutloos, zodat een lezer in zijn vakgebied een niet accurate passage of een over het hoofd geziene rechterlijke beslissing zal opmerken. Als u het boek raadpleegt, kunt u zich hier druk om maken. Terecht wellicht. U kunt het ons ook signaleren. Wij zullen er u dankbaar om zijn en het met plezier ten laatste in een volgende editie rechtzetten.

Naar aanleiding van de nieuwe editie opteren wij ervoor om *Privaatrecht in hoofdlijnen* in twee fysieke delen op te splitsen. Tot deze ingreep inspireert niet enkel de bekommernis om de hanteerbaarheid van het werk, onder meer voor de student die het als leerboek gebruikt. De ingreep luidt ook een denkoefening in, die tot doel heeft de inhoudelijke rijkdom van het boek fysiek en structureel te versterken. *Privaatrecht in hoofdlijnen* bevat immers enerzijds een overzicht van het Belgische rechtssysteem, zoals ingebed in een Europese rechtsorde. Het beschrijft onder meer de notie recht en de diverse rechtstakken, analyseert de juridische basiscomponenten (“bouwstenen”) en het institutionele kader waarin het recht zich ontwikkelt en wordt gehandhaafd. Het tweede luik van het boek is gewijd aan een overzicht van het Belgisch privaatrecht.

De splitsing in functie van beide delen sluit beter aan bij onderscheiden leerdoelen die de invulling van diverse opleidingsonderdelen nastreven. Daarnaast biedt zij beide componenten de ruimte zich elk met een eigen dynamiek en klemtonen te ontwikkelen, zonder ze los te koppelen. De noodzakelijk onverbreekelijke band tussen beide wil het boek blijven belichamen.

Ter gelegenheid van de actualisatie hebben wij ook de volgorde van de voorwoorden bij de diverse edities omgegooid. U leest eerst het voorwoord bij de jongste editie, om vervolgens verder in de tijd te reizen. Deze aanpak wil de medewerkers bij de nieuwe editie omwille van hun gewaardeerde inzet in het bijzonder onder de aandacht brengen. Bijkomend vormt het overzicht van de opeenvolgende voorwoorden een illustratie van de juridische evoluties en de wordingsgeschiedenis van het boek.

Gent 25 augustus 2014

Precies twintig jaar geleden leidde professor DE CORTE het voorwoord bij dit intussen omgedoopte boek in met de vraag of het nog verantwoord is voor de studenten van een eerste kandidatuur een handboek te schrijven dat hen kennis laat maken met het recht en het privaatrecht in het bijzonder.

Dit jaar viert het boek zijn twintigste verjaardag, hetgeen een overtuigend en bevestigend antwoord is op de bekommernis van de initiële auteur, Rogier DE CORTE.

De wijziging van de titel van het werk brengt het boek bij deze jubileumeditie bij zijn wortels. *Inleiding tot het Privaatrecht* is *Privaatrecht in hoofdlijnen* geworden. Met deze titel schrijft het boek zich daarenboven in een reeks door student en praktijkzinnig gewaardeerde handboeken in. Een reeks die illustreert dat doordachte handboeken hun relevantie niet hebben verloren.

Nochtans ondervindt het zogenaamd klassieke handboek niet onbelangrijke druk. De toegang tot en de veelheid aan multimediale informatiebronnen, waarvan de kwaliteit(sbewaking) weliswaar zeer divers is, biedt ook de student een rijke bron aan leer materiaal waarrond hij de studie van een opleidingsonderdeel kan opbouwen. De leraar kan in de lessen accenten leggen, verhelderende voorbeelden geven en zijn zienswijze op het betrokken domein laten gelden. Zodoende laat hij de student kennismaken met en geeft hij hem richting in de behandelde materie.

De paradox bestaat er echter in dat enerzijds een zekere hang naar deze veel(soortig)heid van informatie bestaat, terwijl de studenten anderzijds behoefte blijken te hebben aan een overzichtelijke leidraad. Wat professor DE CORTE twintig jaar geleden beschouwde als een toegift aan de vraag van de studenten om over exact studiemateriaal te beschikken, lijkt vandaag veeleer een antwoord op een noodzaak. De overvloed aan informatie die het handboek in zijn bestaan lijkt te bedreigen maakt, zo men er niet in wil verdrinken, een conceptueel opgebouwd overzichtswerk meer dan welkom. In het bijzonder indien het niet enkel een accuraat uitgangspunt is voor de benadering van een juridisch probleem, maar ook wegwijst in de verdere uitdieping ervan. In die zin wijzigde de afgelopen twintig jaar (on)terechte druk wellicht in bijna noodwendigheid en wordt goed studiemateriaal niet enkel voor de student, maar voor iedereen die inhoudelijk met (privaat)recht bezig wil zijn, onmisbaar.

In die overtuiging zet Bertel DE GROOTE het door Rogier DE CORTE geïnitieerde gebruik van het handboek sinds enkele jaren dankbaar voort ter ondersteuning van het opleidingsonderdeel “Inleiding Recht” (Modeltraject 1 bachelor Handelswetenschappen, Faculteit Handelswetenschappen en Bestuurskunde, Hogeschool Gent).

De informatievloed en de met de samenleving evoluerende toenemende complexiteit van het regelgevend kader, onder meer door het toenemend grensoverschrijdend karakter ervan, daagt niet enkel de gebruiker van het boek uit.

De toegevoegde waarde van het boek is de afgelopen twintig jaar geenszins teruggelopen en evenmin de inspanning die het vergt om het werk up-to-date te houden.

Met het oog op de voortdurende actualisering van het werk konden de auteurs gelukkig rekenen op een breed net aan deskundigen in diverse juridische deeldomeinen om belangrijke evoluties te signaleren of delen van het werk met wijzigingen in de regelgevende context in overeenstemming te brengen of bij te sturen.

Rogier DE CORTE en Bertel DE GROOTE bedanken hen graag oprecht en zeer uitdrukkelijk en hopen op hun enthousiaste ondersteuning van dit boek als project te mogen blij-

ven rekenen. Zo ook nodigen zij gebruikers van het boek uit niet te aarzelen hun opmerkingen of suggesties met het oog op de actualisering ervan te willen uiten.

Een aantal op het ogenblik van de afwerking van het manuscript door de wetgevende kamers pas gestemde institutionele hervormingen, om slechts één voorbeeld te vermelden, confronteren de auteurs met de realiteit dat zij nog vóór de inkt van het werk droog zal zijn, de voorbereiding van een nieuwe editie zullen dienen aan te vatten. Voor de lezer betekent dit dat door de snelheid waarmee het regelgevend kader kan wijzigen, het niet kan worden uitgesloten dat een wijziging zijn weg naar het boek nog niet gevonden heeft, ondanks alle zorg waarmee het boek is gemaakt.

Verwijzend naar het voorwoord van professor DE CORTE van 1992 willen wij bij de editie 2012 van *Privaatrecht in hoofdlijnen* de twee overige in laatstvermeld voorwoord aangehaalde argumenten voor het werk herbevestigen. Het biedt ook de gelegenheid de essentie van het werk opnieuw te onderschrijven.

In de eerste plaats blijft het boek een respectvolle groet aan het *Overzicht van het Belgisch Burgerlijk recht en Burgerlijk Procesrecht* van wijlen professor Willy DELVA, waarin het zijn grondslag vindt. Het bijhouden van de materie die het handboek bestrijkt, en in het bijzonder de inspanning die het vergt, brengt steeds opnieuw het respectvolle besef dat de met achting ‘oude meesters’ genoemde auteurs van basiswerken over het Belgische recht titanenwerk hebben geleverd. Het verdient in ere te worden gehouden en mag niet verloren gaan.

In de tweede plaats bevestigt deze editie het elan dat Rogier DE CORTE aan het boek heeft gegeven. De complexiteit van de bovendien snel wijzigende rechtsorde verantwoordt – misschien nog meer dan in 1992 – de positiefrechtelijke aanpak met systematische toetsing aan de wet als ‘eerste’ bron. Dit laatste is een reflex die het boek de student die het gebruikt trouwens met voorrang wil aanleren. Tevens houdt het werk vast aan de koppeling van de behandelde thema’s met de basisrechtspraak en de basisliteratuur die hen vorm geven. Zo wil het boek niet enkel de rol van de juridische bronnen in de vorming van het rechtssysteem tot uitdrukking brengen, maar ook een springplank bieden voor verdere, zelfstandige, ontwikkeling van juridische vragen.

Daarnaast is er de keuze om te onderstrepen dat het recht een zekere relativiteit in zich draagt door te verduidelijken hoe het zicht erop kan wijzigen in functie van de gekozen invalshoek. Het is voor de student vaak revelerend dat hetzelfde recht a.h.w. een object van studie kan zijn, kan worden benaderd vanuit het subject dat er rechten aan ontleent of voor wie het verplichtingen creëert..., rechten en verplichtingen waarvan de afdwinging tot conflict aanleiding kan geven bij de beslechting waarvan instellingen en spelregels bepalend zijn.

Die globaliteit en integratie hebben ertoe aangezet het privaatrecht in het boek een plaats te geven in het rechtssysteem. Het boek bekijkt het privaatrecht vanuit het recht in zijn algemeenheid en neemt het bovendien als uitgangspunt om het rechtsfenomeen zelf te benaderen.

Deze vervlechting en de vaststelling dat een goed begrip van een rechtsdomein uitgesloten is zonder inzicht in de samenhang van het rechtssysteem en de rol die het betrokken domein erin vervult, hebben er eveneens toe aangezet vast te houden aan de begripsmatige benadering van het boek. Het wil, zonder de pretentie te hebben hierin volkomen te kunnen slagen, uit rechtsregels kernbegrippen distilleren die inzicht verschaffen in het rechtssysteem als structuur en de relaties erin. Ook biedt het inzicht in de basispatronen van het menselijk handelen waarop het recht betrekking heeft.

Met het pedagogisch gebruik dat Bertel DE GROOTE van het boek maakt, onderschrijft hij uitdrukkelijk de doelstelling van Rogier DE CORTE een handboek te maken dat niet louter de rechtenstudent beoogt. Het boek wil breed toegankelijk zijn: voor iedere student in wiens opleiding een juridische basiscomponent is geïntegreerd. Om die reden is er ook voor gekozen niet voor de hand liggende thema's of eerder abstracte begrippen grafisch of door middel van goed gekozen voorbeelden, die bovendien de praktische relevantie ervan verduidelijken, aanschouwelijker te maken. Bovendien moet het ook al wie, jurist of houder van een ander diploma, beroepshalve met een juridische vraag wordt geconfronteerd, een houvast bieden in een tijd waarin deskundigheid in een specifiek juridisch domein soms ten koste dreigt te gaan van een brede kijk op het rechtssysteem.

Door de hierboven aangehaalde uitgangspunten trouw te blijven wil *Privaatrecht in hoofdlijnen* bij de tijd zijn en aantonen dat dit niet ten koste moet gaan van de stevige fundamenten waarin het zijn oorsprong vindt. Het tegendeel is waar.

Bijzondere erkentelijkheid gaat bij deze editie uit naar (in alfabetische volgorde):
Martine DE BUSSCHER (raadsheer Hof van Beroep te Gent) – actualisering van de aspecten van het boek die straf- en strafprocesrecht betreffen;
Eline LIEVENS (advocaat) – revisie van de aspecten van het boek die de verbintenissen uit onrechtmatige daad betreffen;
Sarah VAN BREE (onderzoeker – Faculteit Handelswetenschappen en Bestuurskunde, Hogeschool Gent) – algemeen nazicht van het handboek, actualisering van de bibliografische informatie, redactie van de trefwoordenlijst;
Stephane VERECKEN (advocaat, praktijkassistent – Vakgroep Burgerlijk Recht, Universiteit Gent, medewerker Centrum voor Verbintenissenrecht, Universiteit Gent) – revisie van de aspecten van het boek die de verbintenissen uit onrechtmatige daad betreffen;
Elge VERKEST (advocaat, onderzoeker – Faculteit Handelswetenschappen en Bestuurskunde, Hogeschool Gent) – actualisering van de aspecten van het boek die het fiscaal recht betreffen.

Gent 1 augustus 2012

Werkten vanuit hun respectieve interessegebieden mee aan het Handboek Civiel Recht, herziene editie 2011:

Karen BROECKX – Magistraat, deeltijds hoofddocent UGent

Rozemie DEFRANCQ – Lector, promotor HoGent

Catharina DEHULLU – Docent publiek recht HoGent

Frank JUDO – Advocaat balie

Brussel, lector Koninklijke Militaire School, opleiding HOMA, vrijwillig wetenschappelijk medewerker Instituut voor Constitutioneel Recht K.U.Leuven

Raf VAN RANSBEECK – Magistraat, deeltijds docent HUB-KUBrussel en geaffilieerd onderzoeker K.U.Leuven

Gent 1 augustus 2011

Sinds de zomer van 2008 heeft de regelgever niet stilgezeten. Zijn ijver liet vrijwel geen domein van het recht ongemoeid. Een nieuwe editie van het *Handboek Civiel Recht* wil de wijzigingen in het Belgisch juridisch landschap in de bestaande tekst integreren.

Zij betreffen – om slechts enkele in het oog springende voorbeelden te noemen – bijvoorbeeld:

- het strafprocesrecht dat door een grondige herziening van de procedure voor het hof van assisen is gekenmerkt;
- het Europees recht, waar het Verdrag van Lissabon de Europese Unie volwassen laat worden of tot een hertekening van de instellingen en hun rol in de wetgevingsprocedure heeft geleid;
- het handels- en economisch recht, dat met de Wet Continuïteit Ondernemingen het instrumentarium om ondernemingen in moeilijkheden te helpen wil dynamiseren of waar de wet betreffende marktpraktijken en consumentenwerking de wet betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument opvolgt als maatgevende factor voor het waarborgen van de marktwerking;
- het grensoverschrijdend recht waar het internationaal privaatrecht is gekenmerkt door een voortschrijdende communautarisering;
- het burgerlijk recht, waarin een specifieke regeling ter bescherming van de kosteloze borg is voorzien of waar de wetgever grote ijver in de hervorming van het familierecht heeft betoond;
- het privaatrechtelijk procesrecht, waarin de regeling van het deskundigenonderzoek bijvoorbeeld grondig is aangepast.

Bij de bespreking van deze evoluties is, onder meer waar dit vanuit pedagogisch oogpunt mogelijk en relevant is, gepoogd oog te hebben voor de doelstellingen die de regelgever bij zijn optreden heeft willen vertalen en voor de krachtlijnen in de ontwikkeling van het rechtsstelsel.

De nieuwigheden zijn zorgvuldig ingepast in de bestaande tekst. In de eerste plaats omdat zij geen blijk geven van tendensen of verschuivingen in het rechtssysteem, waarvan de impact tot belangrijke ingrepen in de basisstructuur van het handboek noopt. In de tweede plaats omdat bij dergelijke ingrepen niet over één nacht ijs kan worden gegaan. Ervaringen met het werk als leerboek enerzijds en echo's over het boek van professionele gebruikers ervan anderzijds, leren immers dat de structuur en de conceptuele benadering de begripvorming ten goede komen. Bij de herwerking is dan ook schroomvol omgegaan met het op basis van het *Overzicht van het Belgisch Burgerlijk recht en Burgerlijk Procesrecht* van Willy Delva door Rogier de Corte meesterlijk vormgegeven *Handboek Civiel Recht*.

Op basis van de ervaringen met het werk als leerboek is een aantal illustraties aan het werk toegevoegd. Het maken ervan leerde dat zij niet enkel de student kunnen helpen bij het verwerven van inzicht in de Belgische rechtsorde, maar ook de geoefende jurist af en toe een *Aha-Erlebnis* kunnen bezorgen of doen stilstaan bij *niet-evidente juridische vanzelfsprekendheden*.

Tevens is naar aanleiding van de revisie de lay-out lichtjes aangepast. Ook hier is het grondlegend werk van Rogier de Corte wat dit boek betreft het uitgangspunt geweest.

Dat deze actualisering van het *Handboek Civiel Recht* niet volmaakt zal blijken ligt bijna voor de hand. De snelheid waarmee wijzigingen in het juridisch landschap elkaar opvolgen, hun omvang en de complexiteit in de diverse rechtsdomeinen waartoe zij leiden, zou in het tegenovergestelde geval verbazing wekken. Steeds meer blijkt een herwerking van het boek een huzarenstuk. Daarbij komt dat het werk bewust de moeilijke scheidslijn bewandelt tussen een leerboek en een eerste naslagwerk of een uitgangspunt voor verdere verkenning van een juridisch vraagstuk. Vanuit dit oogpunt is enige frustratie bij beide soorten gebruikers niet uit te sluiten.

Wat er ook van zij, dergelijke onvolkomenheden zijn aanmoedigingen voor een spoedige nieuwe en sterkere uitgave. Daarenboven zijn bijvoorbeeld nabije hervormingen van de Belgische staatsstructuur, met belangrijke weerslag op het deel van het handboek dat de organieke ondersteuning van het recht betreft, niet onwaarschijnlijk. Gebruikers – in het bijzonder studenten die zich misschien tegen wil en dank intensief door het handboek werken – wiens commentaren de kwaliteit en toegankelijkheid ten goede komen, verdienen dan ook bijzondere waardering.

Dank gaat uit naar iedereen die aan deze actualisering heeft meegewerkt, in het bijzonder naar:

Reinhard STEENNOT – docent UGent – Instituut Financieel Recht

Elke VANDENDRIESSCHE – aspirant FWO – Instituut Financieel Recht (UGent), voor de redactie van het hoofdstuk betreffende de *markt*.

Catharina DEHULLU – docent Hogeschool Gent – departement Handelswetenschappen en Bestuurskunde, voor de revisie van het hoofdstuk betreffende de *Europese Unie* in het boek over de organieke ondersteuning van het recht.

Werkten vanuit hun respectieve publiek- en privaatrechtelijke deskundigheid mee aan de actualisering van het volledige manuscript:

Frank JUDO – Advocaat balie

Brussel, lector Koninklijke Militaire School, opleiding HOMA, vrijwillig wetenschappelijk medewerker Instituut voor Constitutioneel Recht K.U.Leuven

Raf VAN RANSBEECK – Magistraat, deeltijds docent HUB-KUBrussel en geaffilieerd onderzoeker K.U.Leuven

Gent 2 augustus 2010

Het onvoorstelbaar aantal wetswijzigingen van 2006 en 2007, zowel in het familierecht als het gerechtelijk recht, hebben de noodzaak aan een nieuwe editie onvermijdelijk gemaakt.

Beervelde 10 september 2008

De wijzigingen van 2005 hebben niet alleen betrekking op de gebruikelijke aanpassingen, maar er werden ook 3 nieuwe delen aan toegevoegd, m.n. de markt, de vennootschappen en de collectieve schuldenregeling

Voor deze uitgave hebben de auteurs een beroep kunnen doen op de inzet en de wetenschappelijke inbreng van

Bockxstaele Ineke	advocaat
Boone Katrijn	assistent UGent
Broeckx Karen	beslagrechter, hoofddocent UGent
Bruloot Fredericq	advocaat, praktijkassistent UGent
De Corte Linde	advocaat
Deene Joris	assistent UGent, advocaat
Dehullu Catharina	docent Hogent
Devolder Tom	advocaat
Knockaert Tom	advocaat
Meerschaut Frank	referendaris Grondwettelijk Hof
Steennot Reinhard	docent UGent
Steverlynck Soetekin	advocaat
Thion Philippe	wetenschappelijk medewerker FWO, KU Brussel
Van den Steen Lientje	assistent UGent
Van Ransbeeck Raf	gerechtelijk stagiair
Verbist Ann	advocaat
Vereecken Stephane	advocaat, assistent UGent
Verschelden Gerd	docent UGent
Vervoort Iris	assistent KULeuven

Beervelde 1 september 2005

De vijfde herwerking kon worden voltooid in de vakantie van 2003, een tijdstip waarop een aantal belangrijke nieuwe wetten het licht zag, zoals het homohuwelijk en de Euthanasiewet om er slechts twee te noemen. Het was ook een tijdstip waarop hopelijk een aantal oudere wetten in werking zou treden. Maar dit was niet het geval: de wet op de verticale integratie van het parket is daar een voorbeeld van.

Ik heb gepoogd de inhoud van het handboek bij te werken tot en met het *Belgisch Staatsblad* van 5 augustus 2003. Het was een dag die voor juristen gemakkelijk te memoriseren valt:

- het was de dag waarop de Belgen met zijn allen belastingen betaalden krachtens een wet die het *Belgisch Staatsblad* nog niet had bereikt. Ik heb de passus over de publicatieverplichting van wetten in mijn handboek niet aangepast;
- het was ook de dag dat een kabinetschef bij zijn promotie nog gauw een ‘minister-van-stateschap’ werd toegeschoven, een erefunctie die aan de tweede minister-president van Vlaanderen bewust werd onthouden. Ik heb de passus over de ‘minister van state’ in mijn handboek ook niet bijgewerkt. Ik doe bij een volgende gelegenheid een poging om het begrip rechtsstaat te herdefiniëren.

Beervelde 5 augustus 2003

De vierde herwerking kende een herdruk in januari 2001. Deze herdruk bevat dezelfde tekst en nummering als de editie september 2000 mits enkele correcties, waaronder het verwijderen van de aanpassingen die waren doorgevoerd op basis van de nieuwe wet op de voogdij, een door de Kamer van Volksvertegenwoordigers goedgekeurde tekst die ondertussen door de Senaat was geëvoceerd.

De vierde herwerking kende een tweede herdruk in september 2001. De wetswijzigingen sinds de vorige herdruk werden verwerkt.

Beervelde 1 augustus 2001

De **vierde herwerking** gaf de gelegenheid om, naast een niet te tellen aantal aanpassingen ingevolge de talrijke wetswijzigingen, de structuur grondig aan te passen. Oprechte dank aan Trudo Breesch, Ives Corrijn en Herman Van Lierde die bereid waren de herwerkte kopie grondig na te lezen.

1 september 2000

De **derde herziening** werd noodzakelijk gemaakt door het groot aantal nieuwe wetten (echtscheiding, mede-eigendom, telefoontap, vergoeding slachtoffers verkeersongeval, cessie van schuldvordering, beslagbare goederen, ...).

Een aantal andere delen werd herschreven, nog andere herschikt.

Er is een kort trefwoordenregister aan het geheel toegevoegd.

Beervelde 26 december 1994

De tweede editie werd grondig herzien. De wijzigingen hebben betrekking op de staatsstructuur na de grondwetswijziging van 1993, het actualiseren van enkele onderdelen en het verder herschikken van de materie.

Beervelde 20 februari 1994

Terecht kun je je afvragen of het nog verantwoord is voor de studenten van een eerste kandidatuur een *Inleiding tot het Privaatrecht* te schrijven. Zou het niet veel economischer zijn een bestaande uitgave ter beschikking te stellen? In de colleges kan dan de eigen zienswijze vrij aan bod komen.

Drie overwegingen hebben er vooralsnog toe geleid toch een eigen *Inleiding* uit te geven.

Op de eerste plaats was er het bestaande *Overzicht van het Belgisch Burgerlijk recht en Burgerlijk Procesrecht* van wijlen collega Willy Delva, een begrip, vooral doch niet alleen voor diegenen die hun rechtsopleiding ontvingen aan de Rijks-universiteit Gent.

Zijn vroegtijdig overlijden heeft verhinderd dat dit werk, waaraan hij jaren spendeerde, tot zijn voltooiing is gekomen.¹ Op mijn verzoek was mevrouw W. Delva onmiddellijk bereid de toestemming te verlenen het gedachtegoed van W. Delva als basis te nemen voor deze inleiding, waarvoor mijn gemeente dankzegging.

Op de tweede plaats blijkt een *Inleiding tot het Privaatrecht* bijzonder sterk uiteenlopend te worden behandeld. Het gaat van een strikt wetenschappelijke inleiding tot het recht, specifiek voor rechtsstudenten, tot eerder vulgariserende overzichten, bestemd voor leerlingen middelbaar onderwijs. Bij deze herwerking werd uitdrukkelijk gekozen voor een positiefrechtelijk overzicht met strikte verwijzing naar de wet, dit duidelijk in navolging van de zienswijze van W. Delva. Daarbij werd gepoogd ook een koppeling tot stand te brengen met de basisrechtspraak en de basisliteratuur.

Op de derde plaats heb ik toegegeven aan de (on)terechte druk van de dames en heren studenten, die het beschikken over exact studiemateriaal (wat moet ik kennen voor de examens?) prioritair stellen boven het inhoudelijk bezig zijn met het privaatrecht.

Uiteindelijk is deze uitgave meer geworden dan een loutere herwerking van de oorspronkelijke uitgave.

Vooreerst werden er twee delen toegevoegd. Het deel 'Rechtsbegrip' en het deel 'Instellingen', toevallig twee domeinen die de laatste jaren bijzonder sterk aan herdenking toe waren.

¹ Bij de wetenschappelijke uitgeverij E. Story-Scientia verscheen in de jaren tachtig een bijgewerkte versie door de zorgen van collega Hubert Bocken.

Vervolgens werden verscheidene aanpassingen doorgevoerd:

- de materie werd opnieuw ingedeeld om beter aan te sluiten bij de gewijzigde inzichten in het privaatrecht;
- er werd gepoogd de tekst te laten evolueren van het ‘samenvattend overzicht’ van een rechtsinstelling, naar de kernbegrippen van de behandelde materie. Het streefdoel is de reglementerende benadering van het recht te vervangen door de ordenende benadering. Het zal vermoedelijk nog enkele edities duren vooraleer dit volledig geslaagd zal zijn.

Beervelde 1 november 1992

BEKNOPTE INHOUD

DEEL 1. INLEIDING TOT HET RECHT

<i>Voorwoord</i>	v
<i>Inhoud</i>	xxi

BOEK I. RECHTSFENOMEEN

1

Hoofdstuk I. Concepten van recht	3
Hoofdstuk II. Regelproducenten	39
Hoofdstuk III. Regelarsenaal	84

BOEK II. ORGANIEKE ONDERSTEUNING VAN HET RECHT

135

Hoofdstuk I. Belgische federale instellingen	137
Hoofdstuk II. De deelstaten	159
Hoofdstuk III. Lokale instellingen	171
Hoofdstuk IV. Politie	176
Hoofdstuk V. Europese Unie	179
Hoofdstuk VI. Benelux	194
Hoofdstuk VII. UNO	195
Hoofdstuk VIII. Raad van Europa	198

BOEK III. BASISCOMPONENTEN VAN HET RECHT

199

Hoofdstuk I. Het subjectief recht biedt de componenten	201
Hoofdstuk II. Rechtssubject	202
Hoofdstuk III. Rechtsobject	211
Hoofdstuk IV. Het vermogen	225
Hoofdstuk V. Subjectieve rechten	237
Hoofdstuk VI. Rechtsfeiten en rechtshandelingen	240
Hoofdstuk VII. Tijd als rechtsfactor	252

BOEK IV. RECHTSHANDHAVING

261

TITEL I. PROCESRECHT

Hoofdstuk I. Begrip	267
Hoofdstuk II. Kenmerken	269

Hoofdstuk III. Het vonnis	275
Hoofdstuk IV. Rechtshulp	277

TITEL II. DE RECHTER EN ZIJN MEDEWERKERS

Hoofdstuk I. Rechterlijke macht – Grondwettelijke macht.....	283
Hoofdstuk II. Hoven en rechtbanken.....	286
Hoofdstuk III. Openbaar Ministerie	309
Hoofdstuk IV. Benoeming van magistraten	312
Hoofdstuk V. Hulpambtenaren en medewerkers.....	316

TITEL III.

STRAFRECHTSPLEGING

Hoofdstuk I. Misdrijven en hun bestraffing	323
Hoofdstuk II. Strafrechtspleging.....	330

TITEL IV.

BURGERLIJKE RECHTSPLEGING

Hoofdstuk I. Begrip.....	345
Hoofdstuk II. Kenmerken	347
Hoofdstuk III. Kernbegrippen.....	351
Hoofdstuk IV. Minnelijke schikking en bemiddeling.....	360
Hoofdstuk V. Gewoon geding	363
Hoofdstuk VI. Rechtsmiddelen.....	374
Hoofdstuk VII. Bijzondere rechtsplegingen	378
Hoofdstuk VIII. Executierecht	381

TITEL V.

BEWIJSRECHT

Hoofdstuk I. Probleem van het bewijsrecht.....	387
Hoofdstuk II. Basissystemen in het bewijsrecht	390
Hoofdstuk III. Bewijs in het civiel recht.....	392
Hoofdstuk IV. Bewijs in het strafrecht.....	409
Hoofdstuk V. Onrechtmatig verkregen bewijs	411

<i>Bijlagen</i>	413
-----------------------	-----

Bijlage I. Wetboeken en wetten	415
--------------------------------------	-----

Bijlage II. Lijst van de afkortingen	424
--	-----

<i>Trefwoordenregister</i>	429
----------------------------------	-----

DEEL 2. INLEIDING TOT HET BURGERLIJK RECHT

<i>Voorwoord</i>	v
<i>Inhoud</i>	xxi

Inleiding Burgerlijk Wetboek	1
------------------------------------	---

TITEL I. PERSONENRECHT

Hoofdstuk I. De mens	7
Hoofdstuk II. De mens en zijn identificatie	24
Hoofdstuk III. Rechtspersonen	39
Hoofdstuk IV. De mens en zijn gezin	86
Hoofdstuk V. De onbekwame mens	126
Hoofdstuk VI. De mens en zijn familiaal vermogen	145

TITEL II. ZAKENRECHT

Hoofdstuk I. Zakelijke rechten	193
Hoofdstuk II. Eigendom en bezit	194
Hoofdstuk III. Zakelijke genotsrechten	209
Hoofdstuk IV. Zakelijke zekerheden	219
Hoofdstuk V. Onroerende publiciteit	233

TITEL III. VORDERINGSRECHTEN

Hoofdstuk I. Algemene beschouwingen	239
Hoofdstuk II. Begrip, soorten, modaliteiten	240
Hoofdstuk III. Bronnen van verbintenissen	244
Hoofdstuk IV. Verbintenis uit overeenkomst	248
Hoofdstuk V. De markt	284
Hoofdstuk VI. Verbintenis uit onrechtmatige daad	307
Hoofdstuk VII. Uitdoven van vorderingsrechten	363
Hoofdstuk VIII. Gebruikelijke contracten	367

TITEL IV. PRIVAATRECHT IN INTERNATIONAAL VERBAND

Hoofdstuk I. Problematiek	411
Hoofdstuk II. Kernpunten van het IPR	414
Hoofdstuk III. Methodologie	418
Hoofdstuk IV. Bronnen en basisregels	423

<i>Bijlagen</i>	445
Bijlage I. Wetboeken en wetten	447
Bijlage II. Lijst van de afkortingen	456
<i>Trefwoordenregister</i>	461

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	v
<i>Beknopte inhoud</i>	xvii

BOEK I.

RECHTSFENOMEEN	1
----------------------	---

Hoofdstuk I. Concepten van recht 3 |

Afdeling 1. Recht, een veelarmige bemoelial	3
§ 1. Materieel recht	4
§ 2. Rechtshandhaving	5
§ 3. Publiekrecht	5
§ 4. Privaatrecht	6
Afdeling 2. Rechtspositivistische opvatting	10
Afdeling 3. Functionele benadering	15
Afdeling 4. Inhoudelijke benadering	25
Afdeling 5. Law and economics – Rechtseconomie	26
Afdeling 6. Rechtssysteem en rechtsorde	30
Afdeling 7. Rechtsvinding	33
Afdeling 8. Het juridiseringsverschijnsel	36
Afdeling 9. Het recht als wetenschap	37

Hoofdstuk II. Regelproducenten 39 |

Afdeling 1. Wie zijn de regelproducenten?	39
Afdeling 2. Wetgever	40
§ 1. Begrip	40
§ 2. Soorten wetten	41
§ 3. Totstandkoming van wetgeving	51
§ 4. Gelding van de wet	61
§ 5. Hiërarchie, bevoegdheid en toetsing	65
Afdeling 3. Rechtspraak	72
Afdeling 4. Doctrine	75
Afdeling 5. Gewoonterecht	76
Afdeling 6. Billijkheid	76
Afdeling 7. Algemene rechtsbeginselen	77

Afdeling 8. Buitenlands recht	81
Afdeling 9. Private regelgeving	82
Hoofdstuk III. Regelarsenaal.....	84
Afdeling 1. Basisbegrippen.....	84
Afdeling 2. Staatsrecht	86
Afdeling 3. Bestuursrecht.....	86
Afdeling 4. Milieu- en energierecht	88
§ 1. Energierecht	88
§ 2. Milieurecht	88
Afdeling 5. Belastingrecht	91
Afdeling 6. Strafrecht	96
Afdeling 7. Algemeen privaatrecht	98
Afdeling 8. Bijzonder privaatrecht	98
§ 1. Handels-, economisch en financieel recht	98
§ 2. Intellectuele rechten.....	99
A. Begrip.....	100
B. Het auteursrecht in de ruime betekenis van het woord.....	100
C. De industriële rechten	105
1. Merkenrecht	105
2. Tekeningen- en modellenrecht	107
3. Octrooirecht	108
4. Kwekersrecht	109
5. Chipwet.....	110
6. Benamingen van oorsprong, geografische aanduidingen..	111
7. Handelsnaam	112
8. Fabrieksgeheim – Knowhow	113
§ 3. Informaticarecht en rechtsinformatica.....	113
§ 4. Sociaal recht	124
Afdeling 9. Gerechtelijk privaatrecht	130
Afdeling 10. Grensoverschrijdend recht.....	130
§ 1. Volkenrecht	130
§ 2. Recht van de Europese Unie.....	131
§ 3. Internationaal privaatrecht (IPR)	133
Afdeling 11. Rechtsdocumentatie	133
 BOEK II.	
ORGANIEKE ONDERSTEUNING VAN HET RECHT	135
 Hoofdstuk I. Belgische federale instellingen.....	137
Afdeling 1. Kenmerken van de Belgische Staat.....	137
Afdeling 2. Staatshervorming	139

Afdeling 3. Indeling van het grondgebied	140
Afdeling 4. Rechten en vrijheden	142
Afdeling 5. Scheiding van de machten	145
Afdeling 6. Federale machten	146
§ 1. Federale wetgevende macht	146
§ 2. Federale uitvoerende macht	150
Afdeling 7. Grondwettelijk Hof	153
Afdeling 8. Raad van State	155
Afdeling 9. Rekenhof	157
Hoofdstuk II. De deelstaten	159
Afdeling 1. Gemeenschappen en gewesten	159
Afdeling 2. Bevoegdheid federatie-deelstaten	167
Afdeling 3. Financiering	169
Afdeling 4. Constitutieve autonomie	170
Hoofdstuk III. Lokale instellingen	171
Afdeling 1. Provincie	171
Afdeling 2. Gemeente	173
Hoofdstuk IV. Politie	176
Hoofdstuk V. Europese Unie	179
Afdeling 1. Ontwikkeling van de Europese integratie	179
Afdeling 2. De lidstaten	185
Afdeling 3. De institutionele structuur van de Europese Unie	186
Hoofdstuk VI. Benelux	194
Hoofdstuk VII. UNO	195
Hoofdstuk VIII. Raad van Europa	198
BOEK III.	
BASISCOMPONENTEN VAN HET RECHT	199
Hoofdstuk I. Het subjectief recht biedt de componenten	201
Hoofdstuk II. Rechtssubject	202
Afdeling 1. Begrip	202
Afdeling 2. Inhoud van de rechtspersoonlijkheid	202

Afdeling 3. Volkomen en onvolkomen rechtspersoonlijkheid	204
Afdeling 4. Soorten rechtssubjecten	206
§ 1. Indeling	206
§ 2. Het Belgisch recht en de ‘rechtspersoon’	208
Afdeling 5. Feitelijke vereniging	208
Hoofdstuk III. Rechtsobject.	211
Afdeling 1. Begrip	211
Afdeling 2. Verschillende goederen	212
§ 1. Goederen naargelang de eigenaar	212
§ 2. Goederen in en buiten de handel	215
§ 3. Lichamelijke en onlichamelijke goederen	215
§ 4. Verbruikbare en niet-verbruikbare goederen	215
§ 5. Vervangbare en niet-vervangbare goederen	216
§ 6. Deelbare en ondeelbare goederen	216
§ 7. Hoofdzaken en bijzaken	216
§ 8. Afzonderlijke goederen en algemeenheden	217
§ 9. Tegenwoordige en toekomstige goederen	217
§ 10. Roerende en onroerende goederen	217
Afdeling 3. Informatie als rechtsgoed	220
Afdeling 4. Dierenrechten	224
Hoofdstuk IV. Het vermogen.	225
Afdeling 1. Begrip	225
Afdeling 2. Vermogensfuncties	226
Afdeling 3. Vermogenssamenstelling	226
Afdeling 4. Het vermogen als verhaalsobject	229
§ 1. De regel	229
§ 2. Individuele uitvoering versus samenloop	229
§ 3. Insolventie en collectieve schuldenregeling	231
Hoofdstuk V. Subjectieve rechten	237
Afdeling 1. Begrip	237
Afdeling 2. Diversiteit	238
Afdeling 3. Uitoefening van subjectieve rechten	238
Hoofdstuk VI. Rechtsfeiten en rechtshandelingen.	240
Afdeling 1. Ontstaansmomenten van rechtsbetrekkingen	240
Afdeling 2. Rechtsfeiten	240
Afdeling 3. Rechtshandelingen	241

§ 1. Begrip	241
§ 2. Soorten rechtshandelingen door overheid	242
§ 3. Wijze totstandkoming rechtshandelingen	242
§ 4. Bewijs	245
§ 5. Gevolgen voor derden	245
Afdeling 4. Uitoefening van persoonlijkheidsrechten	250
Hoofdstuk VII. Tijd als rechtsfactor	252
Afdeling 1. Het probleem	252
Afdeling 2. Verjaring in het civiel recht	253
§ 1. Algemeen	253
§ 2. Verkrijgende verjaring	254
§ 3. Bevrijdende verjaring	255
§ 4. Berekening	256
§ 5. Vervaltermijnen	257
§ 6. Vermoeden van betaling	258
Afdeling 3. Verjaring in het strafrecht	258
 BOEK IV. RECHTSHANDHAVING	 261
 <i>TITEL I</i> <i>PROCESRECHT</i>	
 Hoofdstuk I. Begrip	267
 Hoofdstuk II. Kenmerken	269
Afdeling 1. Toegang tot de rechter	269
Afdeling 2. De rechter	270
Afdeling 3. De procedure	271
 Hoofdstuk III. Het vonnis	275
 Hoofdstuk IV. Rechtshulp	277
Afdeling 1. Begrip	277
Afdeling 2. Eerstelijnsrechtshulp (CJB)	278
Afdeling 3. Tweedelijnsrechtshulp (BJB)	278
Afdeling 4. Rechtsbijstand voor de rechter (BRB)	278

TITEL II.

DE RECHTER EN ZIJN MEDEWERKERS

Hoofdstuk I. Rechterlijke macht – Grondwettelijke macht	283
Hoofdstuk II. Hoven en rechtbanken	286
Afdeling 1. Geen eenheid van rechtsmacht	286
Afdeling 2. Alleenzetelend rechter	287
Afdeling 3. Vrederecht	287
Afdeling 4. Arrondissement	291
§ 1. Politierechtbank	291
§ 2. Rechtbank van eerste aanleg	292
§ 3. Arbeidsrechtbank	296
§ 4. Rechtbank van koophandel	297
§ 5. Arrondissementsrechtbank	300
Afdeling 5. Rechtsgebied	302
§ 1. Hof van beroep	302
§ 2. Arbeidshof	304
Afdeling 6. Assisenhof	305
Afdeling 7. Militaire rechtscolleges	306
Afdeling 8. Hof van Cassatie	306
Hoofdstuk III. Openbaar Ministerie	309
Hoofdstuk IV. Benoeming van magistraten	312
Hoofdstuk V. Hulpambtenaren en medewerkers	316
Afdeling 1. Referendarissen	316
Afdeling 2. Griffiers	316
Afdeling 3. Gerechtsdeurwaarders	316
Afdeling 4. Advocaten	317
Afdeling 5. Advocaten bij het Hof van Cassatie	318
Afdeling 6. Notaris	318
Afdeling 7. Bedrijfsjuristen	318

TITEL III.

STRAFRECHTSPLEGING

Hoofdstuk I. Misdrijven en hun bestraffing	323
Afdeling 1. Misdrijf	323
Afdeling 2. Soorten misdrijven	325
Afdeling 3. Kenmerken	326
Afdeling 4. Straffen	327

Hoofdstuk II. Strafrechtspleging	330
Afdeling 1. Kenmerken	330
Afdeling 2. Opsporen van misdrijven	332
Afdeling 3. Onderzoeken van misdrijven	334
Afdeling 4. Berechten van misdrijven	336
Afdeling 5. Strafregister	340
Afdeling 6. Strafitvoering	341
 <i>TITEL IV.</i>	
<i>BURGERLIJKE RECHTSPLEGING</i>	
Hoofdstuk I. Begrip	345
Hoofdstuk II. Kenmerken	347
Hoofdstuk III. Kernbegrippen	351
Afdeling 1. Geschil – Conflict	351
Afdeling 2. Rechtsvordering	353
Afdeling 3. Geding	355
Hoofdstuk IV. Minnelijke schikking en bemiddeling	360
Hoofdstuk V. Gewoon geding	363
Afdeling 1. Drie stadia	363
Afdeling 2. Inleiding van de zaak	364
Afdeling 3. Behandeling	366
Afdeling 4. Berechting van de zaak	368
Afdeling 5. Gerechtskosten	370
Afdeling 6. Tussengeschieden	371
Afdeling 7. Excepties – Nietigheid	372
Hoofdstuk VI. Rechtsmiddelen	374
Afdeling 1. Begrip	374
Afdeling 2. Verzet	375
Afdeling 3. Hoger beroep	375
Afdeling 4. Voorziening in cassatie	377
Hoofdstuk VII. Bijzondere rechtsplegingen	378
Afdeling 1. Verzoekschrift eenzijdige rechtspleging	378
Afdeling 2. Verzoekschrift procedure op tegenspraak	379
Afdeling 3. Kort geding	379
Hoofdstuk VIII. Executierecht	381

TITEL V.
BEWIJSRECHT

Hoofdstuk I. Probleem van het bewijsrecht	387
Hoofdstuk II. Basissystemen in het bewijsrecht	390
Hoofdstuk III. Bewijs in het civiel recht	392
Afdeling 1. De bewijslast.	392
Afdeling 2. Bewijsmiddelen – Rechtshandelingen	394
§ 1. Voorrang voor geschriften	394
§ 2. Bewijsmiddelen	395
Afdeling 3. Het bewijs van rechtsfeiten	403
Afdeling 4. De bewijsprocedures	403
§ 1. Partij-initiatief	403
§ 2. Bewijstechnieken	404
Afdeling 5. De impact van enkele nieuwe technologieën op het bewijsrecht ...	407
§ 1. Afschriften aangemaakt met behulp van technologische hulpmidde- len (kopieën, fotokopieën, scans, faxen en afdrukken van e-mails) ..	407
§ 2. Beeld en geluid	408
§ 3. E-mail	408
Hoofdstuk IV. Bewijs in het strafrecht	409
Hoofdstuk V. Onrechtmatig verkregen bewijs	411
<i>Bijlagen</i>	413
Bijlage I. Wetboeken en wetten	415
Bijlage II. Lijst van de afkortingen	424
<i>Trefwoordenregister</i>	429